

Debriefing

av Evelina Rosenqvist

För mig har alltid böcker och text varit det största intresset. Läraryrket har ett annat fokus, men det går inte att komma ifrån likheterna mellan läkekonsten och litteraturen, som båda berör alla människor i alla situationer i alla tider. Efter att precis ha blivit klar med min AT på ett medelstort sjukhus är nu framtidsplanen internmedicin på ett universitetssjukhus.

Kan du se det?

Fält som redan blivit skördade smälter in i varandra. Den lätta dimman som uppstår de här höstdagarna med hög, klar morgonluft, och rådjuren som står och betar mitt i den försvinner snabbt ur blicken när tåget rusar förbi. Försenat. Tåget ut från AT-orten med regionssjukhuset till vårdcentralen på landet. Mottagningsrummet med egna undersökningsinstrument, egna beslut. Patienter som väntar i väntrummet, svar som ramlar in i signeringskorgen. Resan som måste planeras, röntgensvaret pappa väntar på. Få det ur händerna, bara få det ur händerna så att du kan hinna med tåget tillbaka. Det snabba tåget, det snabba livet. Kliver ut på perrongen, spår 4, som en pil på en spänd bågsträng. Du är åtminstone ung och stark, och vad skulle kunna hända. Skyndar genom byns gator där någon enstaka hund och människa promenerar runt hörnet. Mot omklädningsrummet och morgonmötet som du kommer missa.

Ibland finns det i luften. Man går in i ett rum, hinner se ett par ryggar vända mot en, men förstår att de man möter precis har bråkat. Eller patienten som man träffar och bara får en aning, trots att det egentligen inte finns något objektivt att gå på. Sedan visar röntgensvaret cancerliknande förändring, eller proverna misstanke på alkoholmissbruk. Som ett sjätte sinne, om det hade kommit från ingenstans. Men det har det förstås inte, utan av allt man läst, alla man träffat som bildat ens lilla bank av erfarenhet. Och det är väl den där erfarenheten som gör att man kan driva primärvård med kvartslånga besök. Från akuten hade AT-läkaren ofta skickat hem patienter med orden ”du får söka din vårdcentral om det inte blir bättre”. Oftast när man inte hade någon aning alls om vad som var fel, bara att patienten var orolig över det och att det troligtvis inte skulle bli bättre. Sen helt plötsligt sitter man där själv och det finns ingen annanstans att hänvisa till. Och inte alltid så mycket man kunde lova att göra heller. På något sätt klarade personalen det, de flesta hade till och med varit på

vårdcentralen i många, många år. Ingen blev rädd när AT-läkaren kom och frågade dem om en patient som var extra besvärlig att handlägga, tvärtom kom de ofta in och hjälpte till. Vågade mötas, när man inte kunde erbjuda så mycket mer än själva mötet. Förutom erfarenheten var det väl vad det handlade om. Och att alltid ha misstanken i bakhuvudet, *a high index of suspicion*, som läroböckerna kallar det. För man vet att det är så mycket som glider en förbi, som man aldrig lyckas ana. Ibland märker man inte alls vad som finns i luften.

Första patienten var en man som AT-läkaren hade träffat tidigare. Ramlat och skadat axeln i en sån där fallolycka som man nästan undrade om det fanns någon omedveten tanke bakom, käpprätt fall in i ett av stegen i en stentrappa utan att ha reagerat snabbt nog för att ta emot sig med händerna. Första veckan på jobbet efter en lång tids sjukskrivning för helt andra problem. Muskelskada som nog skulle bli helt bra inom några få veckor, men som för närvarande gjorde det svårt att lyfta eller klä på den hypotetiska Agda, 85, på äldreboendet där han var undersköterska. Eftersom det hade gått mindre än 90 dagar sedan förra sjukskrivningen skulle han dock nu jämföras med hela arbetsmarknaden, och någon ivrig handläggare hade ringt honom och sagt att han kanske redan nu skulle säga upp sig från jobbet för att göra sig tillgänglig. Fast så värst många jobb fanns det väl kanske inte på den lilla orten. Och åtminstone inget jobb där Agda, 85, kunde bli glad för en liten blomma på kaffebrickan eller lycklig de dagar han tog med sin hund.

Inte för att en 50-årig man med kulmage och tatueringar över hela underarmarna gärna visade sig ledsen i onödan, men man märkte ändå oron. Kanske satt delar av den i axeln, eftersom han ryckte till så fort man rörde vid den.

Den andra patienten var en kvinna med en hudförändring som inte såg ut som något farligt men satt olägligt till och därför skulle skäras bort. Det blev ett sådant där besök där man inte behöver diskutera något på djupet, utan bara kan skoja och skämta. Som tur var såg inte patienten de strida strömmar av blod som den assisterande undersköterskan torkade upp innan de hann rinna ner för ryggen, medan AT-läkaren något blek i ansiktet sydde igen såret så snabbt det gick.

Förmiddagsfika. Eftermiddagsfika. Först hade de inbokade rasterna känts som stora gap i schemat. Skulle verkligen samtliga ur personalen bara slå igen sina dörrar för att sitta och

dricka kaffe och prata i vad som kändes som en evighet? På sjukhuset fick man fika när det fanns tid. Ibland inte alls, ibland långa stunder, beroende på dagens arbetsbörda. Men här behövdes visst en hel timmes inplanerat fika per dag? Redan efter två veckor på vårdcentralen insåg AT-läkaren att det faktiskt behövdes, och att det inte fanns mycket att invända. Även om det fanns läkare, sjukgymnaster, sjuksköterskor, sekreterare och arbetsterapeuter samlade i samma korridorer kunde det faktiskt bli ganska ensamt på mottagningsrummen. Inte bara för den sociala aspekten, utan också för att det var mycket man funderade på som kändes svårt på det egna rummet, men lätt när man fick diskutera det med någon annan över en kopp kaffe. Personalen här kände varandra också så väl att de visste precis var de skulle vända sig med vilken frågeställning. Och kanske ännu viktigare vem som bäst kunde muntra upp en i en viss situation.

Idag gick sorlet ganska högt i fikarummet, som låg i en backe, så att man åt ena hållet såg ut över en samling träd och häckar vid en parkeringsplats, och genom fönstergluggarna på väggen intill mest såg gräsmattan och ibland några fötter som vandrade förbi. På något sätt hade man lyckats göra det väldigt trevligt ändå, med färgglada dukar och växter som den ena sjukgymnasten hade tagit på sig att sköta om och hålla vid liv. AT-läkaren ställde sig i kön till kaffemaskinen, märkte inte riktigt vilka som stod framför. Det kändes som en helt vanlig dag. Efter två månader hade man äntligen lärt sig vad en vanlig dag var just här. På sjukhuset hade man fått byta arbetsplats för veckan så ofta att det knappt fanns några vanliga dagar. En mjuk hand landade plötsligt på AT-läkarens axel.

- Hade du hört vad som hände igår? Det var en sjuksköterska, han med stort burrtigt hår, som frågade.
- Jaha, nej, jag var ju borta i går. En kurs inne på sjukhuset som vi måste gå.
- Okej, ja så kanske det var. Jag tänkte det var viktigt att alla visste i alla fall...
- Visste vad då?
- Petra blev sjuk.
- Okej...

Kanske var man lite mer förberedd på en sådan nyhet just nu, för bara en vecka tidigare hade de fått ringa in ambulans för receptarien som hade svimmat i entrén och var helt groggy efteråt. Det verkade mest ha rört sig om blodtrycksfall efter en stressig dag utan lunch, men man fick ju ta det säkra före det osäkra. AT-läkaren hade förstås suttit på sitt välisolerade rum

då och inte märkt något av kalabaliken. Ironiskt nog när akutsituationer var något man kände sig mer trygg med efter året på sjukhuset än till synes lätta saker, som öroninflammationer eller ryggont.

- Vad var det som hade hänt då?
- Hon... hon fick åka in med ambulans. Egentligen var hon redan medvetslös när den kom. Det var en massiv hjärnblödning sa de sen. Hon ligger intuberad och nedsövd nu. På intensiv.
- Oj! Okej... Så, de skulle inte operera henne då?
- Nej, eller, jag har inte hört något om det.
- Och inte flytta till universitetssjukhuset heller?
- Nej, hon var kvar här nu då i alla fall. Får se vad som händer.
- Okej.

Ironiskt nog vet man då precis vad man kan vänta sig vid sjukdomar som gäller liv och död, fastän man inte ens vet vad man ska förvänta sig hos någon med en vanlig förkylning.

AT-läkaren satte sig i den mindre av sofforna. Personalen runt omkring pratade om något helt annat och snart var tankarna också inne i det. Men när det snart var dags att gå tillbaka bad chefen om allas uppmärksamhet.

- Jag ville bara säga att det blir ett möte efter lunch idag, istället för den vanliga arbetsplatsträffen ska vi prata om det som hände igår med Petra. Det blev en väldigt bra handläggning igår när det var som mest akut, och jag vet att ni hanterade det bra.

Återbesök för högt blodtryck, återbesök för diabetes. Tänkte på det en del. Nybesök för magbesvär. Tänkte inte på det alls. Lunchen, med tankarna kvar i dagens besök, men något i bakhuvudet som ville göra sig påmint. Under de två månaderna hade AT-läkaren sett Petra varje dag, men pratat med henne bara någon gång per vecka. En rak och lite kantig kvinna i 50-årsåldern, när civilklädd alltid i stora stickade tröjor som liksom lindade in de hårda hörnen. Likadant med personligheten. Norrländskan och vandringarna i skogen, att hon liksom drog sig undan lite ibland och kunde komma med någon bitsk kommentar som alla skrattade åt lindades in av sjuksköterskerollen och den vardagliga samvaron. Barnen bodde långt bort, men hon hade ju sin man. Frågade man något hade hon alltid tid, även om hon inte bjöd in till samtal. Såg hon sjuk ut? Hade man lagt märke till något, något som inte var

efterhandskonstruktioner. Nej, egentligen inte. Lite ledsen ibland kanske, eller kanske bara trött.

Fikarummet började fyllas på av de olika personalkategorierna när det var dags för mötet. Tydligt var några där från företagshälsovården också, några som hade mer erfarenhet av liknande situationer. När alla var samlade tog chefen till orda. Det var organiserat och tydligt, men mänskligt, som alltid med henne.

- Vi har försökt att informationen ska nå ut till alla som är här, och nu ses vi alltså för att prata om det som hände igår. De av er som var inblandade sågs ju redan igår strax efter att det hänt, som ett debriefingmöte, men jag ville att vi alla skulle få prata igenom det. Som ni vet blev ju Petra Haug sjuk under gårdagen, hon hittades medvetslös i sköljrummet. Ann-Mari och Karin hittade henne och började med akuta åtgärder, och Hamid var snart också där. Sedan var det flera andra som hjälpte till medan vi väntade på ambulansen. Det dröjde ju inte lång tid innan hon fick åka in till regionssjukhuset. Vi har inga definitiva besked än, men jag har haft kontakt med hennes man Ulf. Röntgen visade alltså en stor hjärnblödning, troligtvis ett sprucket aneurysm på ett kärl i hjärnan. Den satt så till att man inte kunde operera, och nu ligger hon alltså nedsövd inne på sjukhuset. Ulf var ju såklart chockad, men han hälsade att han var så tacksam över den insats ni alla gjorde här. Han skulle höra av sig senare på eftermiddagen, när de hade haft möte med läkarna på intensivvården. Nu har vi två personer från företagshälsovården här med oss som är här för att hjälpa oss dels med det praktiska runt omkring men också att få bearbeta vad som hänt. Jag tänkte att ni som var med först ska få berätta vad som hände och hur ni upplevde det.

Ann-Mari satt närmast chefen, på kanten av soffan. Hon var en äldre undersköterska som alltid hade ett småleende på läpparna och mer lyssnade än pratade själv. I början hade AT-läkaren tyckt att hon verkade lite fränkopplad från allt som hände och sades, men det var nog mest hennes lugna sätt. Hon tog till orda.

- Ja, vi kom ju upp från fiket igår eftermiddag, och Petra hade ju inte varit där, men så är det ju ibland, att man blir sen eller får jobba in rasten. Senast såg vi henne innan vi gick hit, och då var det inget konstigt. Sen hörde jag då att

det kom snarkningar från sköljrummet, från bakom dörren. Först tänkte jag att någon låg där och sov, men nej, så kunde det ju inte vara förstås. Men kanske att en patient hade blivit dålig och låg därinne. Man kunde liksom inte koppla... Så jag hämtade Karin om vi skulle behöva vara flera. Men inte kunde jag tro att det var Petra som låg därinne. Och sen hjälpte vi henne till ambulansen kom.

Hela tiden det där småleendet, och de lugna ögonen. Ann-Mari och Petra hade arbetat tillsammans i över tio år på vårdcentralen, och känt varandra långt dessförinnan när de båda var nya i området.

Sen blev det Karins tur att prata. Hon var en nyexaminerad sjuksköterska som kom från trakten men bara hade jobbat på vårdcentralen några månader.

- Vi fick en sån chock när vi såg att det var Petra. Och som hon såg ut, hopsjunkin mot en vägg. Och hon hade kräkts ner sig alldeles. Hon var medvetlös då redan, hon svarade inte alls. Det var så trångt därinne, vi försökte lyfta ut henne. Jag sprang och hämtade akutvagnen och bad Hamid komma, han var närmast. Vi gjorde akuthandläggningen, jag satte nålar. Puls var normal men blodtrycket var ganska högt. Ett tag tappade hon nästan luftvägen. Vi hittade inte sakerna vi skulle behöva då. Men sen kom hon tillbaka. I andningen alltså.

Det blev tyst. Susanne, en av sjukgymnasterna, grät öppet. Läkarna stod samlade i ett hörn, flera stod. AT-läkarens handledare fingrade på sitt halsband. Specialisten som arbetat där längst såg sammanbiten ut. Det var sällan han visade några känslor. Chefen fick be Hamid, som var hyrläkare men ofta hade uppdrag på just den här vårdcentralen att berätta sin version. Han höll sig lite för sig själv, behövde kanske inte diskutera saker så ofta, men hade goda medicinska kunskaper.

- Ni hade redan hunnit en bit när jag kom, sa han. Det fanns egentligen inte så mycket att göra för mig, jag lyssnade på hjärtat, på lungorna. Tittade i pupillerna, den ena var ju förstorad. Kanske var hon lite svagare på ena sidan av kroppen.
- Ja, det tyckte vi också när vi hjälpte henne, sa Karin.

Några fler fick berätta om vad de hade upplevt. En undersköterska hade cyklat raka spåret till sin gamla mamma efter att arbetsdagen var slut, hon bodde ju ensam, och vem vet vad som skulle hända om det hände något. Sedan pratade en av personerna från företagshälsovården om enkla praktiska saker runt omkring, som man kanske inte hade tänkt på, men också om själva situationen. Hon hade själv blanka ögon.

- Jag har förstått att Petra var en uppskattad medarbetare här, och förutom att ni alla är ledsna för hennes skull väcker det ju såklart tankar om det som vi alla som jobbar i vården vet – att oväntade saker kan hända så plötsligt. Man blir medveten om sin egen dödlighet. Samtidigt ska man inte ge upp hoppet. Sjukvården idag är fantastisk! Ni ska se att det går bättre än vad ni tror.

Den äldste av läkarna muttrade något och det bestämda draget kring hans mun djupnade. AT-läkaren tänkte många saker, men sa inget högt.

- Ja, sa en av sjuksköterskorna, faktiskt berättade jag det här för en vän igår kväll. Hennes man hade haft samma sak sa hon, nu körde han bil...

Plötsligt ljudet som en skarp signal genom rummet, det ringde i en mobil. Chefen lyfte den, for upp och sprang ut ur rummet, snabbare än vad en chef brukar springa. Man hörde hur hon pratade längst bort i korridoren utan att någon kunde uppfatta orden. Nu hade flera tårar i ögonen.

- Hennes saker står kvar på hennes rum, sa en av sekreterarna. Jag undrar om vi borde ha plockat i ordning dem och skickat med dem igår.
- Nej, sa arbetsterapeuten, det kunde man ju inte tänka på. Inte i en sån situation.

Plötsligt hördes en skärande snyftning, nästan ett skrik, från längst bort i korridoren. Flera rusade dit. AT-läkaren ville, men blev stoppad av handledaren.

- Det är bra om det inte är för många.

Chefen kom in i rummet som när man läser en tidningsrubrik med dåliga nyheter. Personen från företagshälsovården bleknade.

- Det var Ulf, sade chefen. Hon stammade till efter meningen. Ibland såg hon mycket yngre ut än vad hon var.

- Nu hade de pratat med läkarna. De har förklarat henne hjärndöd.

En första stötvåg gick genom rummet.

- Hennes barn är på väg för att ta farväl, de vet inte hur illa det är än. Ikväll kommer de stänga av respiratorn.

Den andra stötvågen. Allt frös till is. Handledaren släppte händerna ut med sidorna, vände sig om och gick ut i köket. Den äldste läkaren tittade på de som samlats i rummet utan att blinka, såg bara lugn ut. Hade inte någon sagt att han också förlorat sin fru så här plötsligt, en gång för många år sedan?

Sjukgymnasten som grät hade begravt huvudet i händerna när beskedet kom. Sköterskan bredvid henne hade lagt armen omkring. Det var som små blommor som stiger upp ur snön om våren – en efter en, på spridda ställen i rummet, brast personalen ut i gråt. Vissa tyst, andra mer högljutt. Det var bara den äldste specialisten som inte hade tårar i ögonen, och så Ann-Mari. AT-läkaren hade stått upp, men satte sig ner. Tårarna hade funnits i ögonen ett bra tag, men plötsligt snörpte det också till i bröstet, och värkte i det där området i ländryggen. Sorgen och rädslan som tog fysisk form, satte sig i kroppen, som det kanske var för många av de patienter man träffade.

För visst kunde man sörja någon som man inte känt så väl? Sakna hennes närvaro? Tänka att det där skulle man nog fråga just henne om sedan på fikarasten, bara för att komma ihåg att man aldrig skulle få chansen. Och sörja över de andras sorg, märka av kärleken som fanns det. Ja, för visst var det just kärleken som fanns där, bakom arbetskläderna, bakom de professionella relationerna?

Efter en lång stund som kändes ännu längre pratades det igen, framför allt om vad som skulle hända nu. Chefen var åter chef, sa att det ju skulle bli en minnesstund såklart. De skulle samla ihop Petras grejer, och ta med dem till Ulf, det måste de, men det var det förstås ingen brådska med. De måste också prata med personalen som inte var där just idag, alla måste få informationen. Och kanske för patienterna också när de kom, de som träffat Petra genom alla år. Den gamle gubben som ringde varje dag med sina funderingar och frågor, den enda underligare än den andra. Petra som alltid tog samtalet.

Plötsligt skrattade Ann-Mari till. Alla tittade på henne.

- Jag kommer sakna hennes pannkakor med ketchup. Vem äter ens det? Och om man kommer från norra Norrland? Varje torsdag åt hon det, sina pannkakor med ketchup.

Ann-Mari såg sig runt, mitt i tårarna var det ändå många som log. Åt det välbekanta, åt det de aldrig skulle glömma.

- Ja du, Petra Haug...

Kan du se det?

Bakom deras böjda huvuden letar de sig sakta in, de ljusa strålarna. Solen har rört sig runt huset, visar sig bakom dem, når fram genom träden som börjat skifta färg. Reflekteras i kopparna de håller i var dag, gula och gröna, i bordsskivan, i tårarna. Krukväxten i fönstret, som du inte lade märke till igår.

Stillheten i rummet. Personen som går förbi där ute på gatan. Och de vackra, vackra löven.